

II. JURISPRUDÈNCIA

II. 1. TRIBUNAL CONSTITUCIONAL

Jaume VERNET I LLOBET

Catedràtic de dret constitucional
de la Universitat Rovira i Virgili

Eva PONS I PARERA

Professora de dret constitucional
de la Universitat de Barcelona

Durant el període d'aquest comentari, de gener a juny de 1999, el Tribunal Constitucional ha dictat dues sentències i una interlocutòria. En aquesta darrera, de 12 d'abril de 1999, el Tribunal examina la possible vulneració del principi d'igualtat i del dret a la tutela judicial efectiva produïda pel fet que les declaracions del demandant en emparament foren fetes en llengua basca però transcrits a l'acta en castellà, a requeriment del jutge. El Tribunal considera que no hi ha ni discriminació, ni indefensió, per la qual cosa resol la inadmissió del recurs per la manca de contingut que justifiqui la resolució sobre el fons mitjançant una sentència. Els arguments de la secció són prou febles, en especial els relatius al principi d'igualtat, com s'argumenta en el comentari respectiu.

Pel que fa a les sentències, la primera, la STC 50/1999, de 6 d'abril de 1999, fa referència a la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, concretament a la qüestió de la llengua utilitzada en els procediments ad-

ministratiu, quan un expedient ha de tenir efectes fora de la comunitat autònoma en què s'ha instruït el procediment. En la controvèrsia plantejada es debatia si, malgrat el caràcter de llengua oficial d'un mateix idioma en dues comunitats autònomes diferents, calia traduir la documentació administrativa pel sol fet de creuar la demarcació territorial de la comunitat autònoma on s'ha iniciat el procediment. El Tribunal Constitucional entén que l'exigència de la traducció vulnera el caràcter de llengua oficial, per la qual cosa no és necessària la traducció a la llengua castellana quan no ens movem del domini lingüístic d'una altra llengua oficial, tot i que es traspassi una frontera autonòmica. Tanmateix, el Tribunal no declara la inconstitucionalitat dels preceptes corresponents de la Llei estatal, sinó que fa una sentència interpretativa en la qual manifesta explícitament que no cal fer la traducció, malgrat la literalitat de la Llei que s'expressa en uns termes molt clars i absoluts, tot contradint la interpretació forçada del Tribunal. Per aquest motiu, un magistrat, que a més a més és el ponent, fa un vot particular, i només obté el suport d'un altre magistrat.

La segona, la src 103/1999, de 3 de juny, respon uns altres recursos d'inconstitucionalitat contra la Llei 32/1988, de 10 de novembre, de marques. Concretament, la qüestió lingüística debatuda se centra en l'examen de l'art. 16.3 de la Llei. Aquest precepte imposa la redacció en castellà de la sol·licitud i dels altres documents que es presentin davant el Registre de la propietat industrial, els quals podran ser presentats, a més a més, en una altra llengua si és oficial en la comunitat autònoma on s'efectua la presentació. Aquesta obligació lingüística menysté el caràcter de llengua oficial de les altres llengües distintes a la castellana, ja que no permet als ciutadans de relacionar-se amb les administracions públiques ubicades a la comunitat autònoma amb la llengua de la seva elecció. Tanmateix, el Tribunal no accepta aquesta argumentació escudant-se en què el Registre de la propietat industrial és un òrgan nacional i únic, dependent de l'Estat i amb seu a Madrid. Aquesta fonamentació no s'adiu amb el principi constitucional de pluralisme lingüístic, tal com l'entnem en les nostres cròniques. Tanmateix, una argumentació semblant serveix al Tribunal Constitucional per justificar la inadmissió de recursos presentats davant seu en llengua oficial distinta de la castellana. Altrament fa el Tribunal de Drets Humans d'Estrasburg que, en aquesta qüestió, és molt més sensible als drets lingüístics dels ciutadans i cerca la proximitat de les institucions a les demandes de la societat.

El Tribunal examina la possible vulneració del principi d'igualtat (art. 14 CE) i del dret a la tutela judicial efectiva (art. 24.1 CE) produïda pel fet que les declaracions del demandant en emparament foren fetes en llengua basca però transcrits a l'acta en castellà a requeriment del jutge, per un traductor oficial present a l'acte. La Sala no admet el recurs d'emparament per manca manifesta de contingut constitucional de la demanda, parer que no compartim atesa la feblesa dels arguments aportats pel Tribunal. En relació amb la primera causa de petició d'emparament, la vulneració del principi d'igualtat, l'actor considera que ha estat discriminat per raó de llengua, ja que, mentre els que parlen castellà veuen sempre recollides les seves declaracions en la mateixa llengua en què les realitzaren, als que parlen llengua basca, se'ls exigeix un *plus* que consisteix a determinar si la traducció que se'ls fa en l'altra idioma cooficial recull les seves expressions originals i, si no és així, han de mostrar la seva disconformitat. Respecte a la segona causa, el dret a la tutela judicial efectiva, s'allega que l'actuació del jutjat suposa negar a una de les parts la consumació del seu dret a declarar en un judici en la seva llengua pròpia, que és també l'oficial del lloc del jutjat.

El Tribunal Constitucional respon per ordre invers a les peticions d'emparament, tot començant per l'allegació de la vulneració de la tutela judicial. Sobre aquesta qüestió es constata que el demandant va poder respondre en la llengua que va triar a les preguntes que li varen ser formulades, les quals li varen ser efectuades també en llengua basca per un intèrpret que el va assistir en tot moment. A més, com indica el fiscal, del context de les respostes al plec de posicions es deriva la comprensió de les preguntes i la coherència de les respostes, per la qual cosa no s'identifica cap perjudici material, que podria donar-se si el ciutadà no hagués comprès l'interrogatori, no hi hagués hagut intèrpret o s'hagués traduït incorrectament, sense que el jutge autoritzés les rectificacions. D'aquesta manera, no s'ha produït la privació, allegada pel demandant, del dret a utilitzar la seva llengua pròpia, oficial a la comunitat autònoma on se celebra el judici (FJ 1). A més, *«el recurrente no alega que desconozca el castellano y que, por tanto, le fuera imposible entender el contenido del acta en el que se recogieron sus declaraciones»* (FJ 1). Ultra això, de la lectura de les set respostes consignades només dues tenen un contingut relativament extens, però no superen les quatre línies, essent les altres molt curtes. Tot això condueix al Tribunal, en el fonament jurídic 2, a negar la realitat de les infrac-

cions constitucionals denunciades, tot acollint-se a una doctrina molt as-sentada que distingeix entre la indefensió processal i la indefensió consti-tucional; és a dir, aquella indefensió rellevant des de la perspectiva consti-tucional. En aquest sentit, el Tribunal afirma que no s'aprecia indefensió perquè «*la única indefensión constitucionalmente relevante es, según doctrina reiterada, la de naturaleza material (STC 102/1987, 145/1990, 19/1995, entre otras muchas) siendo así que en el presente caso no ha podido acreditarse que la consignación de la confesión del actor en lengua castellana haya redundado en merma de la defensa de sus derechos e intereses legítimos. En efecto, el actor pudo evacuar confesión en vasco a presencia de un intérprete que le tradujo las preguntas formuladas y vertió igualmente al castellano las respuestas por él brindadas. El hecho que sus respuestas se consignaran en el acta en lengua castellana no ha podido generarle indefensión alguna, pues sólo desconociendo por completo el castellano (lo que no se acredita) podría admitirse que el actor pudiera dudar de la fiel traslación de sus respuestas al castellano*» (FJ 2). Certament, la indefensió que es pot argumentar segons els fets provats és de naturalesa formal: la utilització d'una llengua diversa d'aquella amb què es va declarar efectivament, tot essent el contingut de les manifestacions idèntic. A més, constitucionalment, les úniques indefensio-nis que impliquen una minva del dret a la tutela judicial efectiva són les de contingut material, que no semblen produïdes en aquest cas. Tanmateix, no podem compartir el parer del Tribunal segons el qual la indefensió materialment efectiva només es podia haver ocasionat si es desconegués completament el castellà (cosa que matisa després), la qual cosa va contra la seva pròpia doctrina i contra una argumentació plenament racional.

Així, el Tribunal, en la STC 5/1984, FJ 2, deia que el deure de coneixement del castellà té una limitació important, ja que decau davant d'una llengua oficial pròpia, distinta del castellà, quan la persona a qui se li exigeix desconeix el castellà o el coneix insuficientment o, fins i tot, no pot expressar-se fluidament en l'idioma utilitzat pel Tribunal. A més, en la STC 74/1987, FJ 3, s'afirma que «tot detingut ha de ser informat de forma im-mediata, i en la forma que li sigui comprensible, dels seus drets i de les ra-ons de la seva detenció». En aquest sentit, fins i tot l'assistència de lletrat no pot quedar garantida si no és gràcies a una comunicació total (*vid.* STC 5/1984 i STC 71/1988, FJ 4). De fet, la llengua que facilita una comunicació total o, en d'altres paraules, la més comprensible per al ciutadà, normal-ment serà la llengua que triï. D'aquesta manera, el més rellevant per con-cloure l'existència d'indefensió no és desconeixer completament el castellà, com es diu ara, sinó no conèixer-lo plenament o insuficientment, com es deia abans. Cal recordar que la distància lingüística entre el castellà i l'eus-

car, si se'ns permet un símil quilomètric, és la mateixa que entre l'èuscar i el castellà. De manera que tres paraules en castellà per a un que no el sap poden ser tant inacessibles o incomprensibles com tres paraules en llengua basca per a un castellanoparlant. Per tot això, en el supòsit plantejat no es pot adduir que existís una indefensió rellevant des de la perspectiva constitucional, perquè no s'ha demostrat el coneixement insuficient de la llengua castellana, ni la incomprensió del text traduït i perquè no es va privar el demandant del seu dret constitucional d'expressar-se en la seva llengua, ja que el Tribunal Constitucional ha considerat el dret d'ús de la llengua pròpia derivat de la Constitució i de l'Estatut. Així, en la stc 82/1986, FJ 3, s'afirma que el dret de les persones a l'ús d'una llengua oficial constitueix «un dret fundat en la Constitució i en el respectiu Estatut d'autonomia».

A més, el Tribunal matisa la seva primera afirmació segons la qual la indefensió podria admetre's «solament desconeixent per complet el castellà». En efecte, seguidament, en el mateix FJ 2, assevera: «*Para contrastar esa fidelidad no es preciso un dominio del castellano tan desarrollado como el que el recurrente dice no poseer; basta con un conocimiento mínimo que, desde luego, el actor no niega. Y, en todo caso, a la alegada incomodidad e inseguridad en la expresión en castellano se ha proveído adecuadamente por los órganos judiciales al facilitar la declaración del demandante de amparo en la lengua de su elección*». El Tribunal, doncs, rebaixa el «complet desconeixement» per un «coneixement mínim», el qual segons el nostre parer és insuficient per garantir el principi de no-indefensió, fins i tot segons la posició anteriorment defensada pel mateix Tribunal, en sala, en dictar sentència, i no en secció, com ara, en emetre una interlocutòria. Això és així perquè el que ha d'esbrinar-se és l'existència de la indefensió material, la qual pot ser provocada pel coneixement insuficient del castellà.

Per acabar el tema del dret a la tutela judicial, el Tribunal afirma que: «*en nada afecta al derecho establecido en el art. 24.1 CE que la lengua utilizada al transcribir la confesión del hoy demandante sea el castellano, lengua oficial del Estado (art. 3.1 CE), o la lengua vasca, también oficial en la Comunidad Autónoma del País Vasco (art. 6.1 LO 36/1979, EAPV), pues lo determinante es que se utilice una lengua oficial, y de esta condición también disfruta, y en todo el Estado, la lengua castellana.*» En la nostra opinió, contràriament al que ara diu el Tribunal, allò determinant, en matèria d'indefensió i, en general, en l'àmbit dels drets fonamentals, no és que s'utilitzi una llengua oficial, basca o castellana, sinó que aquesta llengua sigui comprensible per al ciutadà, ja que l'Administració judicial, com qualsevol altra administració pública, és al servei del ciutadà. Altrament, el deure de coneixement de la llengua castellana (o de les altres llengües oficials) no es

veuria limitat per l'exercici dels drets fonamentals, cosa que el mateix Tribunal ha reconegut. En definitiva, allò determinant és que el ciutadà compregui allò que ha confessat, amb independència que el Tribunal usi una o altra llengua oficial.

Segonament, el Tribunal dedica el fonament jurídic 3, d'una manera excessivament breu, al principi d'igualtat i al criteri de la no-discriminació, que la secció del Tribunal considera que tampoc no són lesionats en el cas plantejat. El Tribunal comença afirmant que la solució arbitrada pels òrgans judicials pot ser considerada constitucionalment adequada des de la «perspectiva de l'ordenada articulació de les dues llengües oficials a Euskadi», ja que *«al tiempo que hicieron posible la declaración en vasco, facilitando así al recurrente una seguridad y comodidad en la expresión que, según declara, no habría tenido de haberse visto obligado a declarar en castellano, hicieron también posible el conocimiento del contenido de la confesión por parte de quienes, participando también en el proceso (y muy singularmente, los órganos judiciales), no tienen constitucionalmente la obligación de conocer la lengua oficial autonómica; por lo que no resulta adecuado el criterio comparativo propuesto por el demandante. En definitiva, el actor no se ha visto discriminado, en absoluto, por razón de su lengua, pues en ella pudo declarar, ni la consignación de su confesión en castellano ha supuesto una indefensión material de sus derechos e intereses legítimos»*. A tot això es poden oposar tot un seguit d'arguments. Comencem pel final: la discriminació no té a veure amb la llengua en què va declarar, que va ser la que el demandant va escollir. La discriminació té a veure amb la consignació de la seva confessió en castellà, que el Tribunal lliga amb la no-indefensió que ha estudiat en el fonament jurídic anterior. A més, no s'argumenta la invalidesa del criteri comparatiu proposat pel demandant: mentre els que parlen castellà veuen sempre recollides les seves declaracions en la mateixa llengua en què les realitzaren, als que parlen llengua basca, se'ls exigeix un *plus* ja que han de determinar si la traducció que se'ls fa en l'altre idioma cooficial recull les seves expressions originals i, si escau, n'han de mostrar la disconformitat. Simplement es tria un altre criteri que no compara els ciutadans segons la llengua oficial que escullen davant d'un tribunal, que és el problema de fons, sinó que, segons el Tribunal, el criteri decisiu és el de les parts que participen en el procés judicial: en aquest supòsit, el ciutadà, d'una banda, i els funcionaris judicials, de l'altra. Hem de rebutjar aquest criteri jurisprudencial, perquè els funcionaris judicials no tenen per què gaudir dels mateixos drets i deures que els ciutadans (ja que ara actuen com a personal pertanyent a l'Administració de justícia i no com a ciutadans), atès que aquells han d'estar al servei d'aquests, per la qual cosa pot ser exigible als

primers uns coneixements lingüístics que no es demanin als segons. El ciutadà té dret de tria, el funcionari no. Aquest hauria de respondre en la llengua elegida pel ciutadà, d'acord amb el dret de ser atès en aquesta llengua (src 82/1986 i 74/1989). A més, el ciutadà no té obligació de parlar en castellà, de la qual cosa es deriva que, perquè hi hagi comunicació, el funcionari haurà d'estar en condicions de comprendre'l per poder-lo atendre. El ciutadà disposa d'un feix de drets lingüístics superior al que disposa el funcionari judicial. Per aquest motiu no es pot acollir l'argument del Tribunal, que lamentablement no desfà la desigualtat que es produeix en exigir un major esforç als bascoparlants que als castellanoparlants davant de l'Administració de justícia.

Sentència del Tribunal Constitucional 50/1999, de 6 d'abril de 1999 (supl. BOE núm. 100, de 27 d'abril de 1999). Ple. Ponent: Carles Viver Pi-Sunyer. Vot particular de Carles Viver Pi-Sunyer, al qual s'adhereix Pablo García Manzano.

Aquesta Sentència fa referència a la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, que va ser impugnada per la Junta de Castella i Lleó i pel Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya, per sengles recursos d'inconstitucionalitat, el 521/1993 i el 547/1993, respectivament. De fet, la qüestió lingüística és suscitada per la Generalitat de Catalunya, ja que aquesta impugna l'apartat segon de l'art. 36.2 i l'art. 36.3. A parer de la Generalitat, aquests preceptes incorren en inconstitucionalitat, ja que en establir l'obligatorietat de traduir al castellà els documents i els expedients que han de produir efectes fora, no ja de l'àmbit lingüístic, sinó del territorial de la comunitat autònoma, no està respectant el caràcter oficial de les llengües que tenen reconegut aquell valor en els àmbits territorials superiors als d'una comunitat autònoma. Per això entén el Consell Executiu que els apartats segon i tercer de l'art. 36 són contraris a l'art. 3 de la CE i els corresponents preceptes estatutaris en els quals s'ha atribuït caràcter oficial a aquestes llengües. Sobre el particular, l'advocat de l'Estat assenyala que tota eficàcia extraterritorial d'una actuació administrativa afecta la seguretat jurídica i tercers potencials que la puguin desconèixer, o elegir una altra llengua diferent, per la qual cosa entén que la competència en aquests casos correspon a l'Estat. El Tribunal Constitucional, per la seva banda, resol a favor de la Generalitat de Catalunya, però a través d'una sentència interpretativa. Concretament, dedica el FJ 9 a argumentar la seva posició en els termes següents:

«9. Por último, impugna también la Generalidad de Cataluña los apartados segundo, párrafo segundo y tercero del art. 36. Según sostiene esta Comunidad Autónoma, los mencionados artículos vulneran el art. 3.2 CE y los correlativos preceptos estatutarios al obligar a traducir al castellano los documentos y expedientes que vayan a surtir efecto fuera del territorio de la Comunidad Autónoma sin excepcionar de esta obligación los supuestos en los que en el territorio en el que vayan a surtir efectos dichos documentos y la lengua en la que estén redactados tenga también carácter cooficial.

»Dispone, en efecto, el art. 36.2 de la Ley en su segundo párrafo y a los fines que aquí importan que, "en cualquier caso deberán traducirse al castellano los documentos que deban surtir efectos fuera del territorio de la comunidad autónoma". Por su parte, el art. 36.3 de la misma establece que "los expedientes o las partes de los mismos redactados en una lengua cooficial distinta del castellano, cuando vayan a surtir efectos fuera del territorio de la comunidad autónoma, deberán ser traducidos al castellano por la Administración pública instructora".

»Ante todo debe señalarse que este precepto legal ha sido reformado recientemente por la Ley 4/1999, de 13 de enero, de modificación de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de régimen jurídico de las administraciones públicas y del procedimiento administrativo común, estableciendo expresamente la nueva regulación que no será precisa la traducción de estos documentos o expedientes cuando vayan a surtir efectos en el territorio de una comunidad autónoma donde sea cooficial esa misma lengua distinta del castellano. No obstante este cambio legislativo no determina la pérdida de objeto de esta

impugnación, pues, con independencia de que la reforma legal no haya entrado en vigor —no han transcurrido los tres meses de *vacatio legis* que prevé el apartado segundo de su disposición final—, debe tenerse en cuenta que, como este Tribunal viene sosteniendo, en los recursos de inconstitucionalidad la pérdida de vigencia de un precepto legal ulterior a su impugnación sólo conlleva la desaparición del objeto de esa impugnación constitucional en los casos en los que pueda excluirse toda aplicación de la ley derogada a hechos acaecidos con posterioridad a su pérdida de vigencia. Pues bien, en el supuesto que ahora se examina debe advertirse que la disposición transitoria segunda de la Ley 4/1999 dispone que "a los procedimientos iniciados antes de la entrada en vigor de la presente Ley no les será de aplicación la misma, rigiéndose por la normativa anterior". Por todo ello procede examinar la constitucionalidad del apartado segundo, párrafo segundo, y del apartado tercero del art. 36 de la Ley recurrida.

»Sostiene la Comunidad Autónoma recurrente que las determinaciones contenidas en los reproducidos preceptos vulneran el art. 3.2 CE y los correlativos preceptos del Estatuto de Autonomía al imponer la traducción al castellano, dicho resumidamente, de los documentos redactados en la lengua propia de la Comunidad Autónoma cuando deban surtir efectos fuera del territorio de la misma, sin tener en cuenta la circunstancia de que hay casos en los que dos comunidades autónomas comparten una misma lengua como cooficial, supuesto éste que hubiera debido ser objeto de una excepción expresa, en ausencia de la cual los citados preceptos son, en su criterio, inconstitucionales y nulos.

»No cabe, en efecto, desconocer que en algunos supuestos singulares la oficialidad de la lengua propia de una comunidad autónoma no se detiene en los límites de su territorio. Lleva, por ello, razón la Comunidad Autónoma recurrente al afirmar que, en el anteriormente referido supuesto, someter a una traducción al castellano los documentos que, surgidos en una de ellas, deban surtir efectos en la otra (art. 36.2, y lo mismo cabe decir respecto de lo dispuesto en el art. 36.3), supondría un atentado a la oficialidad de la lengua en cuestión, común a ambas comunidades autónomas. Obligar a traducir al castellano todos los documentos, expedientes o parte de los mismos que vayan a producir efectos fuera de la Comunidad Autónoma, incluso en el caso de que en el territorio donde vayan a desplegar sus efectos tenga también carácter oficial la lengua en que dichos documentos hayan sido redactados, supone desconocer el carácter oficial de dicha lengua, ya que, como ha señalado la STC 32/1986 [sic, vol dir la STC 82/1986], el carácter oficial de una lengua conlleva que los poderes públicos la reconozcan como medio normal de comunicación en y entre ellos, y en su relación con los sujetos privados, con plena validez y efectos jurídicos. Por esta razón, en el ámbito territorial donde una lengua tiene carácter oficial, los actos jurídicos realizados en dicha lengua, aunque

tengan su origen en un procedimiento administrativo instruido en otra comunidad autónoma en la que dicha lengua tenga también carácter cooficial, han de surtir, por sí mismos, plenos efectos sin necesidad de ser traducidos. Exigir en estos casos la traducción de los documentos supone desconocer la existencia de una lengua que en esa comunidad autónoma tiene igualmente carácter oficial, lo que constituye una vulneración del art. 3.2 CE y de los correlativos preceptos estatutarios en el que se reconoce el carácter oficial de otras lenguas distintas al castellano.

»La conclusión que se acaba de alcanzar, proyectada sobre los preceptos recurridos, no obliga, sin embargo, a declarar la inconstitucionalidad y nulidad, por defecto, de los reiterados preceptos solicitada por la Comunidad Autónoma recurrente. Por el contrario, y sin necesidad de llegar a ello, es en este caso suficiente la declaración por nuestra parte de que el art. 36.2, en su segundo párrafo, y el art. 36.3, ambos de la Ley recurrida, son constitucionales siempre que se entienda que la preceptiva traducción al castellano contenida en los mismos no comprende aquellos supuestos en los que los documentos en cuestión deban surtir efectos en el territorio de una comunidad autónoma en la cual sea también lengua oficial aquella en la que el documento se encuentre originariamente redactado.»

La fonamentació del Tribunal Constitucional és clara i coherent amb el caràcter de llengua oficial que el Tribunal Constitucional va definir anteriorment. Si una llengua és oficial, cap administració no pot exigir la traducció de la documentació instruïda en l'esmentada llengua. El Tribunal ho diu de manera taxativa: «en l'àmbit territorial on una llengua té caràcter oficial, els actes jurídics realitzats en aquesta llengua, encara que tinguin el seu origen en un procediment administratiu instruït en una altra comunitat autònoma en què l'esmentada llengua tingui també caràcter oficial, han de

tenir, per ells mateixos, plens efectes sense necessitat de ser traduïts. Exigir en aquests casos la traducció dels documents suposa desconèixer l'existència d'una llengua que en aquella comunitat autònoma té igualment caràcter oficial, cosa que constitueix una vulneració de l'art. 3.2 de la CE i dels preceptes estatutaris corresponents en què es reconeix el caràcter oficial d'altres llengües distintes al castellà». Amb tot, no es resolen tots els casos que haurien de ser excepcions per mantenir plenament el caràcter de llengua oficial. Per una banda, es pensa en dominis lingüístics compartits entre dues (o més) comunitats autònomes, però de la mateixa manera que la llengua castellana és oficial a altres estats, les altres llengües oficials també poden estendre la seva oficialitat més enllà de la frontera de l'Estat espanyol, perquè així ho reconeixin o ho hagin reconegut uns altres estats (per exemple, el Principat d'Andorra). En aquests casos tampoc no hauria de caldre recórrer al castellà, ja que hi ha identitat material (és la mateixa llengua) sobre la declaració d'oficialitat en ambdós territoris, malgrat haver traspassat una frontera estatal. Però és que a més a més no cal necessàriament que es tracti d'un reconeixement d'oficialitat idèntic. L'argumentació del Tribunal Constitucional i la de la nova redacció de la Llei fan referència exclusiva a la declaració d'oficialitat comuna a dues comunitats autònomes, però a poc a poc la regulació de les denominades modalitats lingüístiques, que segueixen un règim jurídic de protecció de nivell inferior al de l'oficialitat, d'acord amb la legislació autonòmica corresponent, va permetent la utilització eficaç de la llengua cada vegada en més àmbits, amb la qual cosa la modalitat lingüística es converteix per la via legislativa autonòmica en una quasi oficialitat (per exemple, el cas de l'aranès). D'aquesta manera, si el domini lingüístic abasta dues comunitats autònomes en què hi ha establerts estatutàriament dos règims juridicolingüístics diferents, però que la legislació autonòmica ha gairebé equiparat, llavors, als efectes de la traducció, pot ser que aquesta tampoc no sigui imprescindible.

D'igual manera, la justificació per la qual entra a valorar la constitucionalitat de la Llei, malgrat la pèrdua de vigència d'aquesta, és diàfana. El canvi legislatiu produït amb la Llei 4/1999, abans de dictar-se sentència, ha eliminat el paràgraf segon de l'art. 36.2 i ha variat la redacció del 36.3, tot indicant que la traducció «no serà precisa» quan les dues comunitats autònomes comparteixin una mateixa llengua oficial. Per tant, la modificació legal és congruent amb el sentit de la Sentència i aquesta entra al fons de la qüestió, perquè l'objecte de la impugnació no ha desaparegut, ja que la disposició transitòria de la nova Llei admet la vigència de la normativa anterior pels procediments iniciats abans de la entrada en vigor de la Llei nova.

Amb tot, en la redacció actual de la Llei, que prové en gran mesura de

l'anterior, persisteixen algunes incoherències que detallarem a continuació, a banda de les apuntades anteriorment.

L'apartat primer de l'art. 36, que no ha estat impugnat, ni tampoc ha estat objecte de reflexió per part del Tribunal Constitucional, és contradictori amb la Llei catalana 1/1998, de política lingüística (en endavant LPL). La normativa estatal imposa de manera general el castellà com a llengua dels procediments tramitats per l'Administració de l'Estat, llevat que l'interessat demani la tramitació en una altra llengua oficial, sempre que no hi hagi altres interessats que discrepin, supòsit en què el procediment es tramitarà també en castellà. En canvi, la Llei catalana estableix, en l'art. 2.2.b, que el català, com a llengua pròpia, és la llengua preferentment emprada per l'Administració de l'Estat a Catalunya en la manera que aquesta determini. Aquesta preferència, segons la Llei estatal, és en favor del castellà, ja que per principi s'escull aquesta llengua i, en el cas de discrepància, també. El Consell Consultiu, en el dcc núm. 203, FJ III. 2, considera que, malgrat la «redacció merament enunciativa» de l'art. 2 de la LPL, quan es refereix a l'Administració de l'Estat, l'afirmació que la llengua catalana hi ha de ser emprada preferentment es tracta d'una «extralimitació de caràcter formal de la competència legislativa de la Generalitat, però inconstitucional, en definitiva, ja que aquesta no és competent per declarar quina és la llengua que ha d'emprar preferentment l'Estat en el territori de Catalunya», cosa que no sembla congruent amb la doctrina del Tribunal Constitucional, que indica que és la comunitat autònoma qui decidirà l'abast i els efectes de l'oficialitat (STC 82/1986, 123/1988, 56/1990, 337/1994 i 87/1997).

Una altra qüestió sobre la qual el Tribunal no es pronuncia en aquesta resolució és l'obligació de l'Administració instructora de traduir al castellà els documents. En la nostra opinió, qui hauria de traduir els documents no és l'Administració instructora d'ofici, sinó l'Administració receptora, si convé, ja que pot ser, com hem vist abans, que hi hagi casos d'oficialitat i de semioficialitat on no caldrà traduir, però, a més, pot ser que tampoc no calgui pel coneixement que es pot tenir de la llengua en la qual s'ha instruït el procediment. Al nostre parer, l'Administració autonòmica, que ha actuat correctament en una llengua oficial no castellana, no ha de costejar la traducció perquè fora de la comunitat autònoma no es comprèn la documentació administrativa escrita en una llengua oficial; justament els qui no la comprenen són els qui han de disposar dels mitjans per traduir-la. Sobre aquest punt, cal esmentar la novetat jurisprudencial que va suposar la STC 87/1997, de la qual era ponent el mateix magistrat que la STC que ara ens ocupa, en la qual el Tribunal Constitucional remarca que correspon a l'Estat l'assumpció dels costos derivats de la traducció al castellà dels docu-

ments redactats en una altra llengua oficial, cosa que cal valorar molt positivament, perquè significa el reconeixement d'una obligació no acomplerta i que la Llei estatal inverteix. Aquest principi d'assumpció dels costos és el correlat lògic que si l'Estat (les institucions i els organismes centrals) no opta clarament pel plurilingüisme en el seu funcionament, sí que ha de responsabilitzar-se, en canvi, de les conseqüències de la seva ignorància, la qual cosa significa que és l'Estat qui ha de córrer amb les despeses de les traduccions (*vid.* els nostres comentaris en aquesta REVISTA DE LLENGUA I DRET, núm. 29).

Finalment, el veredict del Tribunal Constitucional estima parcialment els recursos d'inconstitucionalitat acumulats núm. 521/1993 i 547/1993, interposats respectivament per la Junta de Castella i Lleó i la Generalitat de Catalunya contra diversos preceptes de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, i, declara: *«que el segundo párrafo del art. 36.2 y el art. 36.3 de la referida Ley son constitucionales interpretados en el sentido de que la obligación de traducir al castellano que en los mismos se contiene no se extiende a los documentos, expedientes o partes de los mismos que vayan a surtir efectos en otra Comunidad Autónoma en la que la lengua en la que dichos documentos hayan sido redactados tenga también carácter cooficial.»* Tanmateix, el redactat dels preceptes impugats no permet cap mena de dubte. La Llei diu *«en cualquier caso»* i *«deberán»*. Aquestes expressions són molt clares i imposen la traducció. Nogensmenys, el Tribunal dóna la raó de fons a la Generalitat, però es nega sense explicar-ho a declarar la lògica conseqüència de la seva decisió; això és, la declaració d'inconstitucionalitat i nul·litat dels preceptes discutits. No deixa de sorprendre que sigui possible una interpretació que permeti entendre que allà on diu «en qualsevol cas», digui altrament «llevat dels casos en què dues comunitats autònomes comparteixen una mateixa llengua com a cooficial». En fi, no es comprèn com hi ha una interpretació que salvi unes expressions tan taxatives. El mateix li va succeir al ponent de la Sentència, que discrepa de la opinió majoritària del Tribunal, precisament perquè a pesar de donar la raó als recurrents, no es dóna plenament, ja que hi manca una declaració de la inconstitucionalitat dels preceptes o si més no de les paraules controvertides. En concret, el vot discrepant, amb el qual compartim el nostre criteri, afirma:

«Voto particular que formula el Magistrado don Carles Viver Pi-Sunyer a la sentencia dictada en los recursos de inconstitucionalidad acumulados núms. 521/ 1993

y 547/1993, al que se adhiere el Magistrado don Pablo García Manzano.

»Mi respetuoso disentiimiento con la sentencia se refiere únicamente al fallo

interpretativo dictado en relación con los art. 36.2 y 36.3 de la Ley enjuiciada. Comparto plenamente la razón de decidir contenida en el fundamento jurídico 91, pero estimo que su aplicación a los preceptos examinados debía llevar a un fallo de inconstitucionalidad en la medida en que impide que los documentos y expedientes redactados en una lengua oficial distinta del castellano puedan producir efectos en el territorio de otra Comunidad Autónoma que también posea esa lengua como oficial.

»La posibilidad de dictar un fallo interpretativo está limitada por las pautas de interpretación que rigen en una determinada comunidad jurídica. Entre esas reglas o criterios tradicionales de interpretación figura, sin duda, como límite infranqueable de toda actividad interpretativa, el deber de respetar el tenor literal de los preceptos, de modo que no cabe deducir de un enunciado legal ninguna norma contraria al posible sentido lingüístico del precepto o, más claramente, “al sentido propio de sus palabras” (art. 3.1 cc). Así lo ha declarado este Tribunal en numerosas resoluciones al afirmar que esa actividad interpretativa no puede “ignorar o desfigurar el sentido de los enunciados legales meridianos” (STC 22/1985, 222/1992 y 341/1993), ni “reconstruir una norma que no está debidamente explicitada en el texto” (STC 11/1981).

»Ciertamente, dada la vaguedad de los términos y la ambigüedad de las proposiciones que con frecuencia utilizan los legisladores, a nadie se le oculta que éste es un límite de contornos imprecisos; sin embargo, a mi juicio, ese límite ha sido indudablemente rebasado en el presente caso, ya que el enunciado legal del art. 36.2 y 3 resulta, en su literalidad, incom-

patible con la norma o interpretación contenida en el punto segundo del fallo.

»En efecto, cuando el art. 36.2 dispone que los documentos que deban surtir efecto fuera del territorio de una Comunidad Autónoma “en cualquier caso deberán traducirse al castellano» y el art. 36.3 añade que los expedientes también “deberán ser traducidos al castellano”, no sólo está imponiendo la obligación de traducir en todo caso al castellano los referidos documentos y expedientes, sino que al mismo tiempo —y esto es aquí lo relevante— está excluyendo toda posibilidad de utilizar en exclusiva otras lenguas oficiales en los documentos, expedientes o parte de los mismos que vayan a surtir efectos en otra Comunidad Autónoma que tenga esa misma lengua como cooficial. La interpretación contenida en el punto segundo del fallo equivale a sostener que cuando el art. 36.2 afirma que en cualquier caso los documentos se traducirán al castellano, en realidad se quiere decir que no en todos los casos deben traducirse y que la obligación de traducir impuesta sin exclusiones en el art. 36.3 no es tal en determinados casos.

»En estos supuestos, intentar reparar la inconstitucionalidad de un precepto manteniendo intacta la constitucionalidad de su enunciado legal pero excluyendo de su contenido o alcance una norma o interpretación que claramente no puede excluirse sin que el significado resultante del precepto sea intrínsecamente contradictorio con su tenor literal sobrepasa los límites establecidos por este Tribunal al empleo de la técnica de las sentencias interpretativas y produce efectos gravemente perjudiciales para la certeza del Derecho y la seguridad jurídica.»

Sentència del Tribunal Constitucional 103/1999, de 3 de juny de 1999. Ple. Ponent: Tomas S. Vives Antón. Supl. BOE núm. 162, de 8 de juliol de 1999.

El Tribunal Constitucional resol els recursos d'inconstitucionalitat interposats pel Govern Basc i el Parlament de Catalunya contra determinats preceptes de la Llei 32/1988, de 10 de novembre, de marques. Entre altres, la lletrada del Parlament addueix motius d'inconstitucionalitat contra l'article 16.3 de la Llei, per infracció dels articles 3.2 de la Constitució i 3.2 de l'Estatut de Catalunya. Aquest precepte estableix que «tant la sol·licitud com els restants documents que s'han de presentar en el Registre de la propietat industrial han de ser redactats en castellà. En les comunitats autònomes on hi hagi també una altra llengua oficial, aquests documents es poden redactar en aquesta llengua, a més del castellà». Segons el Parlament català la competència per regular l'ús de la llengua en un àmbit material determinat correspon a qui té el títol competencial suficient per regular la matèria en qüestió, en aquest cas, l'Estat. Però això no vol dir que aquesta regulació no estigui sotmesa als preceptes constitucionals i estatutaris relatius a l'ús i coneixement de les llengües oficials. Entre els principis que sempre han de ser respectats pels poders públics, hi ha el dret dels ciutadans a relacionar-s'hi amb la llengua pròpia de la comunitat autònoma on estan situats aquests poders. El fet que la norma obligui a usar indefectiblement el castellà en aquests casos exclou el dret del ciutadà a relacionar-se en la llengua que esculli.

L'alt tribunal, acollint la tesi defensada per l'advocat de l'Estat, estableix el següent:

«A las alegaciones del Parlamento de Cataluña ha de oponerse que aquellas solicitudes y documentos se dirigen finalmente al Registro de la Propiedad Industrial, órgano nacional y único, dependiente del Estado y con sede en Madrid, por más que, con arreglo a lo razonado en fundamentos jurídicos anteriores, unas y otros puedan presentarse ante órganos de las Comunidades Autónomas con competencia en la materia. No estamos, pues, ante un órgano radicado en la Comunidad Autónoma, a diferencia de los Registros Mercantiles Te-

rritoriales, a los que se ceñía nuestra STC 87/1997 (fundamentos jurídicos 41 y 51). La inscripción ha de practicarse, en los términos establecidos en la Ley, por el propio Registro único nacional; Registro que, por su condición de único para todo el territorio del Estado, ha de poder facilitar el acceso al mismo a los ciudadanos de todo el territorio español. Por consiguiente, no es contrario a la Constitución que la Ley exija que un ejemplar de la solicitud se presente, necesariamente, en la lengua oficial común a todo el territorio» (FJ 13).

La doctrina establerta pel Tribunal Constitucional respon a un criteri enormement restrictiu no solament cap a les llengües oficials diferents de la castellana, sinó sobretot cap als drets lingüístics dels que no tenen com a llengua pròpia el castellà. La ratificació de la constitucionalitat del precepte impugnats és reprovable jurídicament des de diversos punts de vista.

Així, en primer lloc, no té en compte una previsió de la norma totalment supèrflua: si la sol·licitud i la documentació han de ser presentades pels ciutadans, com a mínim, en castellà, quin sentit pot tenir que la norma prevegi que es poden presentar paral·lelament en altres llengües? (norma gratuïta que pretén fer veure que hi ha un dret lingüístic quan realment el que hi ha és només l'obligació de presentar-ho tot en castellà). Segonament, el Tribunal afirma que no és inconstitucional que «la Llei exigeixi que un exemplar de la sol·licitud es presenti necessàriament en la llengua oficial comuna a tot el territori». Però, malgrat que l'enunciat del Tribunal sembla tènue («un exemplar de la sol·licitud»), el que demana realment la Llei és que es faci en castellà tot el que es presenta (no només la sol·licitud), i si algun document és en català, el ciutadà l'ha de traduir. I, finalment, la doctrina establerta es contradiu amb l'esperit i la lletra de la reforma de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, feta per la Llei 4/1999, de 13 de gener; segons l'article 36.3 d'aquesta Llei, l'«Administració pública instructora ha de traduir al castellà els documents, els expedients o les parts d'aquests que hagin de tenir efecte fora del territori de la comunitat autònoma». Cal constatar que el Tribunal apunta justament en sentit contrari al criteri que estableix aquesta norma.

Pels motius expressats, considerem que aquesta jurisprudència és clarament recessiva pel que fa al reconeixement jurídic de cert plurilingüisme a l'Estat espanyol, per bé que s'ha d'emmarcar en la línia jurisprudencial, criticada moltes vegades en aquesta *Crònica*, segons la qual qualsevol matèria investida de la categoria de caràcter estatal, siguin els cossos de funcionaris, els registres, les juntes electorals o els òrgans judicials, és impermeable a les llengües oficials pròpies de les comunitats autònomes. Caldria recordar que els òrgans o cossos anomenats «nacionals» són també òrgans i cossos que despleguen la seva activitat en cadascuna de les comunitats autònomes amb llengua pròpia, i en aquest sentit també són propis de la comunitat, perquè en aquesta comunitat és on despleguen la seva activitat i serveixen als ciutadans.